

ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
ПРИМЉЕНО 9.11.2020
СРП. ЈЕД 05 БР 1749/2

ИЗВЈЕШТАЈ

о оцјени урађене докторске дисертације

І ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ

Наставно-научно вијеће Филолошког факултета Универзитета у Бањој Луци на 129. сједници одржаној 14.10.2020. године донијело је Рјешење број 09/3.1510-7/20 о именовану Комисије за писање извјештаја, преглед и оцјену урађене докторске дисертације под насловом „Средства за изражавање коријенске модалности у енглеском језику и њихови преводни еквиваленти у српском језику“, кандидаткиње мр Тијане Михаић Пијетловић, у саставу:

- 1) др Далибор Кесић, ванредни професор за ужу научну област Специфични језици – енглески језик на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, предсједник
- 2) др Жељка Бабић, редовни професор за ужу научну област Специфични језици – енглески језик на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, члан
- 3) др Ивана Трбојевић Милошевић, ванредни професор за ужу научну област Англистика на Филолошком факултету Универзитета у Београду

ІІ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ

Тијана (Раде) Михаић Пијетловић рођена је 3.12.1978. године у Дервенти, Босна и Херцеговина.

Постдипломски магистарски студиј, смјер Наука о језику, завршила је на Филолошком факултету Универзитета у Београду, одбранивши 5.2.2009. године магистарску тезу из научне области Англистика, под називом „Модални прилози у енглеском и српском језику“, те је стекла научно звање магистар филолошких наука.

Докторску дисертацију по старом програму пријавила је 2016. године на Филолошком факултету Универзитета у Бањој Луци, студијски програм Наука о језику.

III УВОДНИ ДИО ОЦЈЕНЕ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Тема докторске дисертације под насловом „Средства за изражавање коријенске модалности у енглеском језику и њихови преводни еквиваленти у српском језику“ кандидаткиње Тијане Михаић Пијетловић, након давања сагласности на Извјештај о оцјени подобности теме и кандидата за израду докторске дисертације на Филолошком факултету, прихваћена је одлуком Сената Универзитета у Бањој Луци бр. 02/04-3.2839.92/16 од 27.10.2016. године.

Садржај докторске дисертације

1. УВОД ... 1
 - 1.1 ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ИСТРАЖИВАЊА ... 1
 - 1.2 МОДАЛНОСТ ... 4
 - 1.2.1 Коријенска модалност ... 6
 - 1.2.1.1 Поријекло и карактеристике деонтичке модалности ... 8
 - 1.2.1.1.1 Обавеза, дозвола, забрана и одсуство обавезе ... 12
 - 1.2.2 Епистемичка модалност ... 16
 - 1.2.3 Коријенска и епистемичка модалност ... 19
 - 1.2.4 Субјективност ... 20
 - 1.2.5 Стање ... 21
 - 1.2.6 Модалност и превод ... 22
 - 1.2.7 Еквивалентност ... 24
 - 1.2.8 Модалност и еквивалентност ... 27
 - 1.3 ТЕОРИЈЕ МОДАЛНОСТИ ... 30
 - 1.3.1 Теорија метафоричких проширења ... 31
 - 1.3.1.1 Коријенски модални глаголи у енглеском језику ... 32
 - 1.3.1.2 Коријенска модалност примијењена на епистемички свијет ... 36
 - 1.3.2 Модалност као епистемичка деикса ... 42
 - 1.3.2.1 Деонтичка модалност и деонтички појмови ... 43
 - 1.3.2.2 Семантика, прагматика и деиктичка структура деонтичке модалности ... 44
 - 1.3.2.3 Три семантичка обиљежја деонтичке модалности ... 45
 - 1.3.2.3.1 Деонтичке категорије: обавеза и дозвола ... 45
 - 1.3.2.3.2 Будућност ... 46
 - 1.3.2.3.3 Оријентација на другог учесника у комуникацији ... 47
 - 1.3.3 Теорија фази скупова ... 48
 - 1.3.3.1 Неодређеност (*indeterminacy*) ... 50
 - 1.3.3.1.1 Градијентност ... 50
 - 1.3.3.1.2 Двосмисленост (*ambiguity*) ... 51
 - 1.3.3.1.3 Спајање (*merger*) ... 51
 - 1.4 ТЕОРИЈЕ ПРЕВОЂЕЊА ... 52
2. СРЕДСТВА ЗА ИЗРАЖАВАЊЕ КОРИЈЕНСКЕ МОДАЛНОСТИ У ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ ... 56
 - 2.1 МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ ... 56
 - 2.1.1 МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ ЗА ИЗРАЖАВАЊЕ ОБАВЕЗЕ И НУЖНОСТИ: MUST, NEED, SHOULD И OUGHT TO ... 58
 - 2.1.1.1 MUST ... 58
 - 2.1.1.1.1 Субјективност и коријенско *must* ... 59
 - 2.1.1.1.2 Средишњи или стереотипни примјери ... 59
 - 2.1.1.1.3 Континуум значења коријенског *must* ... 60
 - 2.1.1.1.4 Негација модалног глагола *must* ... 63
 - 2.1.1.1.5 Упитни облик ... 65
 - 2.1.1.1.6 Прошло вријеме ... 65
 - 2.1.1.2 NEED ... 67
 - 2.1.1.3 HAVE GOT TO И HAVE TO ... 69
 - 2.1.1.3.1 HAVE GOT TO ... 69
 - 2.1.1.3.1.1 Негација ... 71
 - 2.1.1.3.1.2 Облик за прошло вријеме ... 71
 - 2.1.1.3.2 HAVE TO ... 71

- 2.1.1.3.3 Кратки преглед поређења коријенских HAVE GOT TO и HAVE TO са коријенским MUST ... 74
- 2.1.1.4 SHOULD ... 75
 - 2.1.1.4.1 Коријенско *should* и *why* питања ... 77
 - 2.1.1.4.2 Фактивност и коријенско *should* ... 78
 - 2.1.1.4.3 Граматичке напомене ... 80
- 2.1.1.5 OUGHT TO ... 81
- 2.1.2 МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ ЗА ИЗРАЖАВАЊЕ ДОЗВОЛЕ, СПОСОБНОСТИ И МОГУЋНОСТИ: CAN И COULD ... 84
 - 2.1.2.1 CAN ... 84
 - 2.1.2.1.1 Дозвола ... 85
 - 2.1.2.1.2 Градијент ограничења ... 86
 - 2.1.2.1.3 Способност ... 88
 - 2.1.2.1.4 Градијент инхерентности ... 91
 - 2.1.2.1.5 Могућност ... 91
 - 2.1.2.1.6 Разлика између CAN и MAY ... 94
 - 2.1.2.2 COULD ... 97
 - 2.1.2.2.1 Облици за прошло вријеме ... 98
 - 2.1.2.2.1.1 Дозвола ... 99
 - 2.1.2.2.1.2 Градијент ограничења ... 99
 - 2.1.2.2.1.3 Способност ... 99
 - 2.1.2.2.1.4 Градијент инхерентности ... 101
 - 2.1.2.2.1.5 Могућност ... 102
 - 2.1.2.2.2 Хипотетички облици ... 103
 - 2.1.2.2.2.1 Хипотетичко значење 'дозволе' ... 103
 - 2.1.2.2.2.2 Хипотетичко значење 'способности' ... 104
 - 2.1.2.2.2.3 Хипотетичко значење 'могућности' ... 105
 - 2.1.2.2.2.4 Хипотетичко *could + have + en* ... 106
- 2.1.3 МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ ЗА ИЗРАЖАВАЊЕ ВОЛИТИВНОСТИ: WILL И SHALL ... 107
 - 2.1.3.1 WILL ... 107
 - 2.1.3.1.1 Воља ... 108
 - 2.1.3.1.2 Намјера ... 109
 - 2.1.3.1.3 Коријенско *will* и негација ... 111
 - 2.1.3.1.4 Поређење *will* и *must* ... 111
 - 2.1.3.2 SHALL ... 113
 - 2.1.3.2.1 Намјера ... 113
 - 2.1.3.2.2 Саговорникова воља ... 114
 - 2.1.3.2.3 Обавеза ... 116
- 2.1.4 МОДАЛНИ ГЛАГОЛ WOULD КАО ОБЛИК ЗА ИЗРАЖАВАЊЕ ПРОШЛОГ ВРЕМЕНА И ХИПОТЕТИЧКЕ ВОЛИТИВНОСТИ ... 117
 - 2.1.4.1 Коријенско WOULD као облик за изражавање прошлог времена ... 117
 - 2.1.4.1.1 Воља ... 117
 - 2.1.4.1.2 Намјера ... 118
 - 2.1.4.2 WOULD и коријенско хипотетичко значење ... 119
- 2.1.5 МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ ЗА ИЗРАЖАВАЊЕ КОРИЈЕНСКЕ ДОЗВОЛЕ И МОГУЋНОСТИ: MAY И MIGHT ... 121
 - 2.1.5.1 MAY ... 121
 - 2.1.5.1.1 Дозвола ... 122
 - 2.1.5.1.2 Коријенска могућност ... 123
 - 2.1.5.1.3 Градијентност ... 124
 - 2.1.5.2 MIGHT ... 126
 - 2.1.5.2.1 MIGHT као облик за прошло вријеме ... 126
 - 2.1.5.2.2 MIGHT и коријенско хипотетичко значење ... 127
- 2.2 МОДАЛНИ ИДИОМИ ... 130
 - 2.2.1 HAD BETTER ... 130
 - 2.2.2 WOULD RATHER ... 132
 - 2.2.3 HAD RATHER ... 133
- 2.3 МОДАЛНИ ИЗРАЗИ ... 135
 - 2.3.1 BE ABLE TO ... 136
 - 2.3.2 BE GOING TO ... 140
 - 2.3.3 BE BOUND TO ... 143
 - 2.3.4 BE WILLING TO ... 144

- 2.3.5 BE TO ... 146
- 2.3.6 BE CAPABLE / INCAPABLE OF ... 149
- 2.3.7 BE OBLIGED TO ... 150
- 2.3.8 BE ALLOWED TO ... 153
- 2.4 МОДАЛНИ ЛЕКСИЧКИ ГЛАГОЛИ ... 155
 - 2.4.1 LET ... 155
 - 2.4.2 ALLOW ... 158
 - 2.4.3 PERMIT ... 160
- 2.5 МОДАЛНЕ ИМЕНИЦЕ ... 162
 - 2.5.1 NECESSITY ... 162
 - 2.5.2 PERMISSION ... 164
 - 2.5.3 WILLINGNESS / UNWILLINGNESS ... 165
- 2.6 МОДАЛНИ ПРИДЈЕВИ ... 168
 - 2.6.1 POSSIBLE / IMPOSSIBLE ... 168
 - 2.6.2 NECESSARY / UNNECESSARY ... 169
 - 2.6.3 ALLOWABLE ... 171
 - 2.6.4 WILLING ... 172
- 2.7 МОДАЛНИ ПРИЛОЗИ ... 174
 - 2.7.1 WILLINGLY / UNWILLINGLY ... 174
- 3. КОРИЈЕНСКА МОДАЛНОСТ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ ... 176
 - 3.1 МОДАЛНОСТ У НАУЦИ О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ И СРЕДСТВА ЗА ИЗРАЖАВАЊЕ МОДАЛНОСТИ ... 176
 - 3.1.1 Однос између инфинитива и *да*-конструкције ... 180
 - 3.2 О ПОЈМУ ГРАДУЕЛНОСТИ У НАУЦИ О СРПСКОМ ЈЕЗИКУ ... 182
 - 3.3 СРЕДСТВА ЗА ИЗРАЖАВАЊЕ КОРИЈЕНСКЕ МОДАЛНОСТИ У СРПСКОМ ЈЕЗИКУ ... 185
 - 3.3.1 КАТЕГОРИЈА НАЧИНА ... 185
 - 3.3.1.1 Императив ... 186
 - 3.3.1.2 Потенцијал ... 187
 - 3.3.2 КАТЕГОРИЈА ВРЕМЕНА ... 189
 - 3.3.2.1 Презент ... 190
 - 3.3.2.2 Перфекат ... 192
 - 3.3.2.3 Аорист ... 193
 - 3.3.2.4 Имперфекат ... 194
 - 3.3.2.5 Футур I ... 194
 - 3.3.2.6 Футур II ... 196
 - 3.3.3 МОДАЛНИ ГЛАГОЛИ ... 197
 - 3.3.3.1 МОРАТИ ... 197
 - 3.3.3.2 СМЈЕТИ ... 202
 - 3.3.3.3 ТРЕБАТИ ... 204
 - 3.3.3.4 ИМАТИ ... 209
 - 3.3.3.5 ВАЉАТИ ... 210
 - 3.3.3.6 МОЋИ ... 211
 - 3.3.3.6.1 Дозвола ... 212
 - 3.3.3.6.2 Способност ... 214
 - 3.3.3.6.3 Могућност ... 214
 - 3.3.3.6.4 Неодређеност: градијентност ... 216
 - 3.3.3.7 ХТЈЕТИ ... 217
 - 3.3.4 МОДАЛНИ ИЗРАЗИ ... 220
 - 3.3.5 МОДАЛНИ ПРИДЈЕВИ ... 223
 - 3.3.6 МОДАЛНИ ПРИЛОЗИ ... 224
 - 3.3.7 МОДАЛНЕ ИМЕНИЦЕ ... 225
- 4. АНАЛИЗА КОРПУСА: ПРЕВОДНИ ЕКВИВАЛЕНТИ ... 227
 - 4.1 Анализа примјера из романа *Pride and Prejudice* ... 227
 - 4.1.1 Модални глаголи ... 227
 - 4.1.1.1 MUST ... 227
 - 4.1.1.1.1 MUST NOT ... 228
 - 4.1.1.2 NEED ... 229
 - 4.1.1.3 HAVE TO ... 230
 - 4.1.1.4 SHOULD ... 232
 - 4.1.1.5 OUGHT TO ... 233
 - 4.1.1.6 CAN ... 233

- 4.1.1.7 COULD ... 235
- 4.1.1.8 WILL ... 236
- 4.1.1.9 SHALL ... 237
- 4.1.1.10 WOULD ... 238
- 4.1.1.11 MAY ... 240
- 4.1.1.12 MIGHT ... 241
- 4.1.2 Модални идиоми ... 242
 - 4.1.2.1 HAD BETTER ... 242
 - 4.1.2.2 WOULD RATHER ... 243
 - 4.1.2.3 HAD RATHER ... 244
- 4.1.3 Модални изрази ... 245
 - 4.1.3.1 BE ABLE / UNABLE TO ... 245
 - 4.1.3.2 BE GOING TO ... 246
 - 4.1.3.3 BE BOUND TO ... 247
 - 4.1.3.4 BE WILLING / UNWILLING TO ... 248
 - 4.1.3.5 BE TO ... 249
 - 4.1.3.6 BE CAPABLE / INCAPABLE OF ... 250
 - 4.1.3.7 BE OBLIGED TO ... 252
 - 4.1.3.8 BE ALLOWED TO ... 253
- 4.1.4 Модални лексички глаголи ... 253
 - 4.1.4.1 LET ... 253
 - 4.1.4.2 ALLOW ... 254
 - 4.1.4.3 PERMIT ... 255
- 4.1.5 Модалне именице ... 256
 - 4.1.5.1 NECESSITY ... 256
 - 4.1.5.2 PERMISSION ... 257
 - 4.1.5.3 WILLINGNESS / UNWILLINGNESS ... 258
- 4.1.6 Модални придјевни ... 259
 - 4.1.6.1 POSSIBLE / IMPOSSIBLE ... 259
 - 4.1.6.2 NECESSARY / UNNECESSARY ... 260
 - 4.1.6.3 ALLOWABLE ... 261
 - 4.1.6.4 WILLING ... 262
- 4.1.7 Модални прилози ... 263
 - 4.1.7.1 WILLINGLY / UNWILLINGLY ... 263
- 4.1.8 Запажања везана за резултате анализе корпуса сачињеног од реченица из романа *Pride and Prejudice* ... 264
- 4.2 Анализа примјера из филма *Pride and Prejudice* ... 278
 - 4.2.1 Модални глаголи ... 278
 - 4.2.1.1 MUST ... 278
 - 4.2.1.1.1 MUSTN'T ... 279
 - 4.2.1.2 NEED ... 280
 - 4.2.1.3 HAVE TO ... 281
 - 4.2.1.4 SHOULD ... 282
 - 4.2.1.5 OUGHT TO ... 283
 - 4.2.1.6 CAN ... 284
 - 4.2.1.7 COULD ... 285
 - 4.2.1.8 WILL ... 286
 - 4.2.1.9 SHALL ... 287
 - 4.2.1.10 'LL ... 288
 - 4.2.1.11 WOULD ... 289
 - 4.2.1.12 MAY ... 290
 - 4.2.1.13 MIGHT ... 291
 - 4.2.2 Модални идиоми ... 292
 - 4.2.2.1 'D RATHER ... 292
 - 4.2.3 Модални изрази ... 293
 - 4.2.3.1 BE ABLE TO ... 293
 - 4.2.3.2 BE GOING TO ... 294
 - 4.2.3.3 BE BOUND TO ... 295
 - 4.2.3.4 BE TO ... 296
 - 4.2.3.5 BE CAPABLE / INCAPABLE OF ... 297
 - 4.2.3.6 BE OBLIGED TO ... 298
 - 4.2.4 Модални лексички глаголи ... 299

- 4.2.4.1 LET ... 299
- 4.2.4.2 ALLOW ... 300
- 4.2.5 Модални придјевни ... 301
 - 4.2.5.1 WILLING... 301
- 4.2.6 Запажања везана за резултате анализе корпуса сачињеног од реченица из филма *Pride and Prejudice* ... 302
- 5. ЗАКЉУЧАК ... 308
- ЛИТЕРАТУРА ... 314
- ИЗВОРИ ... 321
- БИОГРАФИЈА АУТОРА ... 322

Докторска дисертација (написана латиничним писмом, фонтом *Times New Roman*, величине слова 12, са проредом 1,5) обухвата 322 странице, од чега је 313 текстуалних страница, седам страница цитиране литературе (102 библиографске јединице), једна страница са изворима и једна страница са биографијом аутора. Рад садржи једну табелу, девет дијаграма и 59 графикона. На почетку дисертације налази се десет страница које нису нумерисане, а обухватају садржај, изјаве захвалности, те податке о ментору и дисертацији (резиме, кључне ријечи, научна област, научно поље, класификациона ознака за дату научну област и тип одабране лиценце) на српском и енглеском језику.

Дисертација је организована у пет поглавља (са потпоглављима):

1. **Увод** (стр. 1-55) – У уводном поглављу представљени су предмет и циљ истраживања, типови модалности, релевантне теорије модалности и теорије превођења.
2. **Средства за изражавање коријенске модалности у енглеском језику** (стр. 56-175) – У овом поглављу описана су сљедећа средства за изражавање коријенске модалности у енглеском језику: модални глаголи (*can, could, may, might, will, would, shall, should, must, ought to, need*), модални изрази (*be obliged to, be allowed to, be able to, be going to, be to, be willing / unwilling to, be capable / incapable of, be bound to*), модални идиоми (*had better, would rather, had rather*), модалне именице (*necessity, permission, willingness / unwillingness*), модални придјевни (*necessary / unnecessary, possible / impossible, allowable, willing*), модални прилози (*willingly / unwillingly*) и модални лексички глаголи (*let, permit, allow*).
3. **Коријенска модалност у српском језику** (стр. 176-226) – Ово поглавље говори о модалности у науци о српском језику. У оквиру средстава за изражавање коријенске модалности у српском језику описана је категорија начина, категорија времена, модални глаголи, модални изрази, модални придјевни, модални прилози и модалне именице.
4. **Анализа корпуса – преводни еквиваленти** (стр. 227-307) – У овом поглављу представљени су резултати контрастивне анализе средстава за изражавање коријенске модалности. Истраживање је проведено на сопственом корпусу који се састоји од реченица на енглеском језику преузетих из романа Џејн Остин *Pride and Prejudice* и његове истоимене филмске адаптације и њихових превода на српски језик. Прво су дати подаци о укупном броју примјера за свако од анализираних средстава, а затим су наведени њихови преводни еквиваленти са процентом учесталости јављања у корпусу (што је представљено и графичким приказом), као и запажања о резултатима анализе.
5. **Закључак** (стр. 308-313) – Ово поглавље представља завршно резимирање резултата анализе корпуса и закључака до којих се дошло током истраживања.

IV УВОД И ПРЕГЛЕД ЛИТЕРАТУРЕ

Подручје модалности је једно од најинтригантнијих подручја филозофског и лингвистичког истраживања. Коријенска модалност представља један комплексан тип модалности који обухвата широк спектар значења, укључујући обавезу, дозволу, нужност, могућност, способност, волитивност и намјеру. Предмет истраживања у овој дисертацији су средства за изражавање коријенске модалности у енглеском језику и њихови преводни еквиваленти у српском језику. Поред модалних глагола, који су најчешћи експоненти коријенских модалних значења, дисертација се бави и другим, знатно мање истраживаним средствима за исказивање коријенске модалности, а то су модални изрази, идиоми, именице, придјиви, прилози и лексички глаголи. Коријенска модалност се и у енглеском и у српском језику изражава првенствено модалним глаголима. Међутим, број чланова система модалних глагола у два језика се разликује, будући да енглески језик посједује већи број модалних глагола него српски језик. Одсуство потпуне формалне кореспонденције надокнађује се другим средствима која српски језик има на располагању, попут модалне употребе глаголских времена и начина, тако да је мрежа односа која настаје између два језика у преводу веома комплексна. У настојању да се расвијетли ова комплексна мрежа, те да се утврди у каквим односима стоје енглески и српски језик у домену изражавања коријенске модалности, постављени су и основни циљеви овог истраживања, а то су:

- да се идентификују и опишу средства за изражавање коријенске модалности у енглеском језику
- да се идентификују и опишу средства за изражавање коријенске модалности у српском језику
- да се, узимајући коријенску модалност као универзалију, упореде описана средства за изражавање коријенске модалности у два језика
- да се, на основу спроведене контрастивне анализе, формулишу контрастивни закључци на формално граматичком и семантичком нивоу
- да се утврде преводни еквиваленти средстава за изражавање коријенске модалности (једносмјерна анализа, од енглеског ка српском језику)
- да се утврди, на основу спроведене анализе, на ком нивоу се налази еквивалентност (на нивоу ријечи, фразе, итд.)
- да се идентификују средства за изражавање коријенске модалности која се јављају у роману и његовој филмској адаптацији, те упореди њихова заступљеност и фреквентност

Будући да и енглески и српски језик располажу средствима за изражавање коријенске модалности која су предмет овог истраживања, у дисертацији се полази од претпоставки да ће се у преводу најчешће задржати иста врста ријечи као и у изворном тексту, односно да ће модални глаголи најчешће бити превођени њима одговарајућим модалним глаголима, именице именицама, прилози прилозима, и тако даље; да ће модални глаголи, захваљујући својој вишезначности, заузети значајно мјесто у преводу не само модалних глагола, него и других анализираних модалних средстава; као и да ће преводни еквиваленти испољити значајну разноврсност.

Модалност је подручје о којем постоји обимна литература на енглеском језику. Од посебног значаја за ово истраживање су радови сљедећих аутора: Al-Karooni (1996), Bybee, Perkins & Pagliuca (1994), Bybee & Fleischmann (1995), Coates (1983), Frawley (1992), Hoyle (1997), Palmer (1990, 2001), Quirk et al. (1985) и Sweetser (1990). У српском језику модалност је знатно мање обрађивана. Међутим, у скорије вријеме

свједоци смо све већег интересовања за ову изузетно комплексну и значајну област, тако да се и у нашој лингвистичкој науци јавља значајан број радова који се баве овом тематиком. Посебно бисмо истакли радове следећих аутора: Зејниловић (2017), Звекић-Душановић (2010, 2016), Јанић и Стаменковић (2016), Новаков (2007, 2012, 2015), Пипер (1983, 2005), Пипер и Клајн (2015), Пртљага (2006, 2011), Радовановић (2012, 2017), Станојчић и Поповић (1994), Стевановић (1969), Трбојевић-Милошевић (2004), те Чикара (2017). Сви ови радови дају значајан допринос разумијевању категорије модалности, било да се описује сам феномен модалности и средства којима се она исказује, или се средства за исказивање модалности пореде са другим језицима. Докторска дисертација кандидаткиње Тијане Михић Пијетловић бави се истраживањем једног изузетно комплексног типа модалности – коријенске модалности, као и средствима којима се коријенска модалност исказује у енглеском и српском језику. Већина досадашњих радова фокусира се на истраживање модалних глагола. Поред модалних глагола, који су анализирани у оквиру теорије фази скупова, кандидаткиња у свом раду идентификује, систематски описује и анализира и друга, знатно мање истраживана средства за исказивање коријенске модалности у енглеском и српском језику, а то су модални изрази, идиоми, придјевни прилози, именице и лексички глаголи. У раду се такође детаљно анализирају преводни еквиваленти наведених коријенских модалних средстава, што доприноси бољем разумијевању односа у којима стоје енглески и српски језик у домену коријенске модалности. Коријенска модалност и у енглеском и у српском језику првенствено се изражава модалним глаголима. Како смо већ истакли, број чланова система модалних глагола у два језика није исти, тако да у преводу настаје веома сложена мрежа односа јер се одсуство потпуне формалне кореспонденције надокнађује другим средствима. Расвјетљавање ове комплексне мреже односа представља један од значајнијих доприноса рада. Опис српских модалних глагола у оквиру теорије фази скупова такође представља важан допринос проучавању модалности у српском језику. Резултати истраживања наћи ће своју примјену и у области превођења јер је модалност једна од категорија које могу створити потешкоће приликом превођења будући да се проблеми могу јавити на различитим нивоима значења (концептуалним, афективним, итд.). Резултати истраживања могу се примијенити и у настави енглеског језика као страног. Резултати доприносе бољем разумијевању феномена модалности, што је предуслов за успјешно усвајање и адекватно кориштење средстава за изражавање модалности од стране ученика енглеског језика.

V МАТЕРИЈАЛ И МЕТОД РАДА

Кандидаткиња је истраживање провела на сопственом корпусу који се састоји од два дијела. Први дио корпуса чине 1564 реченице из романа Џејн Остин *Pride and Prejudice* (електронско издање књиге из пројекта Гутенберг) и њихови преводи на српски језик преузети из романа *Гордост и предрасуде* (превео с енглеског Живојин Симић, издавач Народна књига Алфа, 1997.). Други дио корпуса чине 192 реченице из истоименог филма (преузето са www.moviesubtitles.org) и њихови преводи на српски језик (преузето са www.titlovi.com). Корпус обухвата следећа средства за изражавање коријенске модалности: модалне глаголе (*can, could, may, might, will, would, shall, should, must, ought to, need*), полумодал *have to*, модалне идиоме (*had better, would rather, had rather*), изразе (*be obliged to, be allowed to, be able to, be going to, be to, be willing / unwilling to, be capable / incapable of, be bound to*), глаголе (*let, permit, allow*), именице (*necessity, permission, willingness / unwillingness*), придјеве

(*necessary / unnecessary, possible / impossible, allowable, willing*) и прилоге (*willingly / unwillingly*). Након проведене контрастивне анализе, кандидаткиња је за свако од анализираних средстава истакла податке о укупном броју примјера који су заступљени у корпусу, а затим је детаљно представила њихове преводне еквиваленте, са процентом учесталости јављања у корпусу. У циљу боље прегледности добијених резултата, кандидаткиња је податке изнијела и у виду графичког приказа. Потом су најфреквентнији преводни еквиваленти илустровани примјерима из корпуса. Након проведене контрастивне анализе, кандидаткиња је изнијела темељна, систематизована и прегледна запажања и закључке који произилазе из истраживања.

Будући да се кандидаткиња у свом истраживању бави анализом модалних значења и да се истраживање заснива на корпусу, сматрамо да је изабрани методолошки приступ у потпуности усклађен са савременим истраживањима у области компаративне лингвистике. Кандидаткиња се држала плана истраживања који је дат приликом пријаве докторске дисертације. Испитивани параметри дају довољно елемената за поуздано истраживање. Добијени подаци су адекватно статистички обрађени и представљени.

VI РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ИСТРАЖИВАЊА

Резултати истраживања показују да су модални глаголи несумњиво заузели централно мјесто међу анализираним средствима за исказивање коријенске модалности, како у смислу описа њихових бројних модалних значења тако и по знатно већој заступљености у корпусу у односу на остала средства. Модални глаголи су испољили апсолутну доминантност у односу на остала средства: заступљени су у нешто више од три четвртине (75,96%) свих примјера у корпусу састављеном на основу романа *Pride and Prejudice*. Што се тиче осталих средстава у корпусу, по заступљености се издвајају модални изрази (10,81% корпуса), а затим по учесталости јављања у корпусу слиједе модални лексички глаголи, модални придјеви, модалне именице, модални идиоми, те модални прилози.

Што се тиче преводних еквивалената, кандидаткиња посебно издваја два запажања. Прво је велика заступљеност модалних глагола у преводу, који се јављају не само као преводни еквиваленти енглеских модалних глагола, него и већине других анализираних средстава: модалних израза, модалних лексичких глагола, модалних именица, модалних придјева и модалних идиома. Дакле, не јављају се само у преводу модалних прилога (*willingly* и *unwillingly*). Друго је велика разноврсност и испреплетеност средстава која се јављају у преводу: поред одговарајућих модалних глагола, израза, именица, придјева и прилога, значајно мјесто у преводу заузимају системи глаголских начина и времена у српском језику. Модалност је комплексна категорија и по томе што се и у енглеском и у српском језику, као и у многим другим језицима, исказује различитим средствима. Када је ријеч о глаголу, модалност у српском језику исказују и поједини глаголи и глаголски облици. Временски глаголски облици у одређеним условима имају модално значење, а модални глаголски облици, опет, у одређеним условима исказују временска значења. Често се у преводу одређеног енглеског модалног глагола налази више различитих српских модалних глагола: понекада се разликују по јачини обавезе коју исказују (нпр. *must* – *морати*, *требати*), понекада се употреба различитих српских модала поклапа са различитим значењима одређеног енглеског модала (*may* – *моћи*, *смјети*), а у неким случајевима употреба одређеног модала је условљена контекстом. Будући да се модални глаголи и у енглеском и у српском језику одликују суптилном полисемијом, шири комуникативни контекст има значајну улогу у разумијевању

одређеног модалног значења. На ову чињеницу указују и бројни други аутори (Бабић 2012: 116-117; Звекић-Душановић 2016:99; Јанић и Стаменковић 2016:138; Пртљага 2006:79-80).

Потпуна поклапања између енглеског и српског језика налазе се на семантичком плану, односно оба језика имају могућност да искажу коријенска модална значења обавезе, дозволе, нужности, могућности, способности, намјере и воље. Када се пореде анализирана модална средства у два језика, евидентно је да оба језика имају на располагању модалне глаголе, изразе, именице, придјеве, прилоге и лексичке глаголе, с тим да се глаголи који се у литератури на енглеском језику називају модалним лексичким глаголима (или лексичким глаголима са модалним значењем), у науци о српском језику сврставају под модалне глаголе у ширем смислу (в. Пипер и Клајн 2015:290). Дакле, енглески и српски језик се поклапају и на нивоу класа средстава којима се изражава коријенска модалност. Дјелимична поклапања налазе се у оквиру класа средстава којима се изражава коријенска модалност. Како је већ раније истакнуто, број чланова система модалних глагола није једнак у два језика, али је мањи број модалних глагола у српском језику компензован другим средствима, првенствено глаголским начинима и модалним употребама временских глаголских облика.

Кандидаткиња је такође упоредила корпус базиран на роману *Pride and Prejudice* са корпусом састављеним на основу филма *Pride and Prejudice*, с намјером да установи сличности и разлике у домену средстава за изражавање коријенске модалности у два потпуно различита медија, роману и његовој филмској адаптацији. Добијени резултати и у овом дијелу указују на апсолутно доминантну улогу модалних глагола у односу на остала средства којима се исказује коријенска модалност у енглеском језику – заступљени су сви модални глаголи и заједно чине 88,54% свих примјера у корпусу састављеном на основу филма. Остала модална средства која су била предмет анализе овог рада знатно се рјеђе јављају у корпусу базираном на филму или нису уопште заступљена.

Када говори о томе на ком нивоу се налази еквивалентност, кандидаткиња истиче да је категорије попут ријечи, граматике и текста посебно тешко посматрати одвојено у домену модалности, јер често у једној реченици налазимо више модалних средстава која се преплићу и надопуњују. Ипак, на основу анализе коријенских модалних средстава и њихових преводних еквивалената, закључује да се еквивалентност налази на нивоу ријечи или фразе. Код превођења модалних значења најприхватљивија је теорија еквиваленције на нивоу ријечи или фразе јер дирекциона еквиваленција (Рум 2010) преводиоцима даје слободу да смисао преведу на различите начине и сходно свом субјективном нахођењу, а на превођење се гледа као на резултат активних одлука које преводилац доноси. Када се ради о модалности, та слобода мора бити сведена на минимум јер се у противном губи окосница значења модалних средстава у датом случају, из чега се може закључити слjedeће: што је еквиваленција на нижем нивоу (ријечи или фразе), то је кореспондентност модалности у изворном и циљном језику већа.

Добијени резултати су детаљно и прегледно приказани, те правилно и јасно тумачени. Ова дисертација донијела је новине у смислу опсега средстава за изражавање коријенске модалности којима се бави, описа српских модалних глагола у оквиру теорије фази скупова, као и темељне анализе преводних еквивалената истраживаних коријенских модалних средстава која доприноси бољем разумијевању односа у којима стоје енглески и српски језик у домену изражавања коријенске модалности. Резултати истраживања дају значајан допринос унапређењу науке о језику и примијењене лингвистике у нашој средини. Сматрамо да ће резултати наћи своју практичну примјену у области превођења и у настави енглеског језика као

страног. Ово истраживање може да послужи као полазна основа за нова истраживања из области модалности.

VII ЗАКЉУЧАК И ПРИЈЕДЛОГ

На основу свега што је наведено у извјештају, Комисија закључује да докторска дисертација мр Тијане Михаић Пијетловић, под насловом „Средства за изражавање коријенске модалности у енглеском језику и њихови преводни еквиваленти у српском језику“, према свим саставним елементима одговара узусима ове академске форме, те да представља самосталан и оригиналан научни рад. У њој је показано одлично познавање најужег предмета истраживања, коријенске модалности, као и категорије модалности уопште. Дисертација даје значајан допринос опису средстава за изражавање коријенске модалности у енглеском и српском језику и разумијевању односа у којима два језика стоје у домену коријенске модалности, те као таква представља вриједан прилог науци о језику.

Комисија је једногласно позитивно оцијенила докторску дисертацију под насловом „Средства за изражавање коријенске модалности у енглеском језику и њихови преводни еквиваленти у српском језику“ кандидаткиње Тијане Михаић Пијетловић, те предлаже Наставно-научном вијећу Филолошког факултета Универзитета у Бањој Луци да прихвате овај извјештај и одобре јавну одбрану докторске дисертације пред назначеном комисијом.

Бања Лука / Београд,
2.11.2020. године

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1.
Др Далибор Кесић, ванредни професор,
предсједник
2.
Др Жељка Бабић, редовни професор,
члан
3.
Др Ивана Трбојевић Милошевић,
ванредни професор, члан